

КОРАБЛІН

Сергій Олександрович — член-кореспондент НАН України, заступник директора з наукової роботи ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

УКРАЇНА: ФІНАНСОВИЙ ВИМІР ВІЙНИ

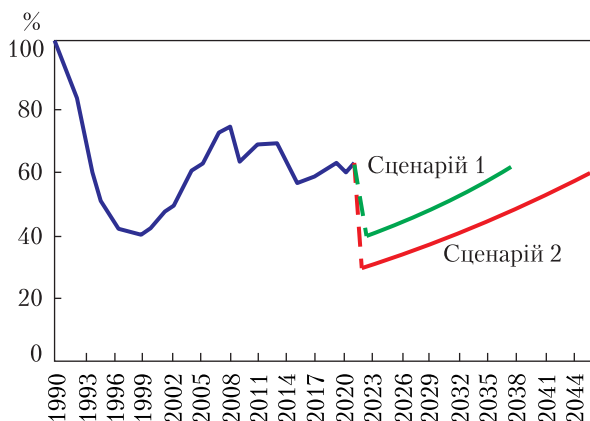
Шановний Анатолію Глібовичу!

Шановні учасники Загальних зборів!

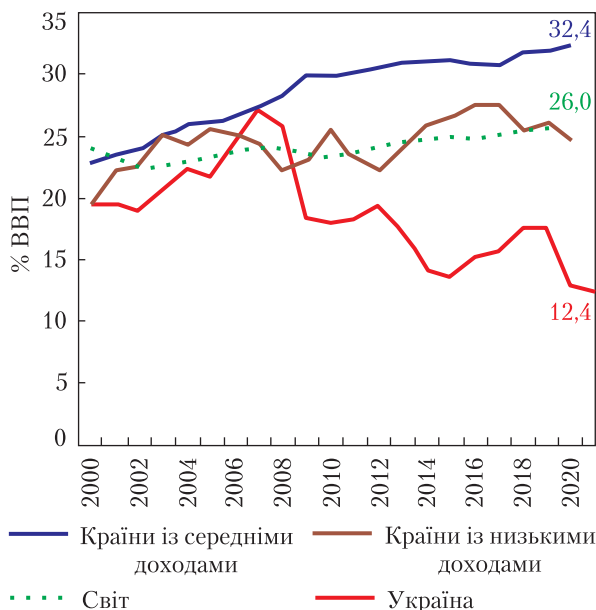
В Україні триває війна. І як будь-яка інша війна — це трагедія, в якій гинуть люди, руйнуються мрії, знищуються долі. Виміряти ціну війни неможливо, оскільки йдеться про людські життя, вкрадене дитинство, вбите щастя. Однак рано чи пізно всі війни, навіть найжахливіші з них, закінчуються, і тоді постають питання: що робити? як жити далі? що ми втратили? що ми маємо? який у нас потенціал?

Розглядаючи такі питання, варто оцінювати ситуацію з урахуванням широкої ретроспективи. В цьому сенсі не можна обійти стороною динаміку реального ВВП України впродовж останніх 30 років (рис. 1). Якщо взяти його обсяг у 1990 р. за 100 %, можна констатувати, що за всі роки незалежності ми так і не змогли повернутися до цього рівня, адже спад виробництва на 60 % під час трансформаційної кризи у 90-х роках виявився надто глибоким, а темпи подальшого відновлення — надто повільними, щоб компенсувати збитки. На тлі глобальної фінансової кризи 2008—2009 рр. в Україні сформувався новий тренд падіння ВВП, який значно поглибився 2014 р. через початок російсько-української війни і окупацію РФ частини території України. Потім у 2020—2021 рр. Україна, як і весь світ, переживала коронакризу, а 24 лютого 2022 р. розпочався новий етап широкомасштабної агресії Російської Федерації проти України.

На сьогодні є дуже різні експертні оцінки можливого падіння ВВП України в 2022 р. — від 15 до 50 %. Найоптимістичніша належить групі Raiffeisen Bank Research — 15 %, Європейський банк реконструкції та розвитку спрогнозував, що ВВП України скоротиться на 30 %, Citigroup — на 32 %, Oxford Economics — на 34 %, Міжнародний валютний фонд — до 35 %, Moody's Analytics і S&P Global — на 43 %, Світовий банк — на 45 %, Economist Intelligence Unit — на 46 %, Міністерство фінансів України та Національний банк України — до 50 %.

Рис. 1. Динаміка реального ВВП України у 1990–2021 рр. і два сценарії падіння ВВП у 2022 р. з наступним відновленням: сценарій 1 — на 35 %; сценарій 2 — на 50 %

Рис. 2. Норма інвестицій в основний капітал у 2000–2021 рр. в Україні і світі

В Інституті економіки та прогнозування НАН України відповідний прогноз було зроблено за чотирма різними методами. Результати свідчать, що падіння ВВП у 2022 р. може становити 39 %. Це — вражаюче падіння, адже воно в півтора раза перевищує найглибший річний спад в історії незалежної України (майже 23 %), який спостерігався у 1994 р.

Отже, наразі в експертному середовищі склався певний консенсус щодо очікуваного скорочення реального ВВП України у 2022 р. — від 35 до 50 %.

Якщо справдиться перший, найбільш «оптимістичний» сценарій (–35 %), ВВП цього року буде зіставним з найнижчим його значенням за останні 30 років, яке було зафіксовано у 1999 р. Припускаючи, що після війни темпи відновлення економіки будуть аналогічними тим, що спостерігалися в доковідний період, тобто в середньому +2,9 % на рік, на досягнення обсягу виробництва на рівні 2021 р. знадобиться 15 років, а отже, відновлення триватиме до 2037 р. (рис. 1, сценарій 1).

Якщо ж реалізується песимістичний сценарій і ВВП у поточному році скоротиться на 50 %, наша економіка впаде до рівня, якого ми ще не бачили за роки незалежності України, а на відновлення її до стану 2021 р. знадобиться 23 роки (час життя цілого покоління), тобто воно триватиме до 2045 р. (рис. 1, сценарій 2).

При цьому слід зазначити, що така сама величина реального ВВП, як у 2021 р., до того вже спостерігалася у 2014 р., раніше — у 2005 р., ще раніше — у 1994 р., а також, очевидно, на межі 70-х — 80-х років минулого століття. Отже, перед нами стоїть серйозна загроза потрапити в пастку «втраченого століття». Щоб оминати її, ми маємо забезпечити набагато більші темпи економічного зростання, ніж нам це вдавалося дотепер, — не менш як 7 % на рік. У цьому разі ми б могли подвоювати ВВП кожні 10 років, але це потребує надвисоких темпів нагромадження основного капіталу — на рівні 30–35 % на рік. Простіше кажучи, щороку третину ВВП ми маємо вкладати в основні фонди. На жаль, в останні десятиліття з цим в Україні були великі проблеми.

Якщо у світі норма інвестицій в основний капітал у середньому становить 26 %, у країнах із середнім рівнем доходів сягає 32,4 % і навіть у країнах з низькими доходами перебуває на рівні 25 %, то в Україні в останні 20 років цей показник впав з 20 до 12,4 % (рис. 2). Це рух у нікуди. Причому слід пам'ятати, що нам потрібно ще компенсувати інфраструктурні

втрати, яких ми зазнали внаслідок бойових дій і які на сьогодні оцінюють уже в 106 млрд дол. США, а війна ще триває.

Якщо, згідно з песимістичним сценарієм, ВВП України в 2022 р. впаде на 50 %, він може становити близько 100 млрд дол. США, що вже менше за оцінку лише наявних на сьогодні інфраструктурних втрат. У разі реалізації більш «оптимістичного» сценарію (–35 %) розмір ВВП може бути порядку 130 млрд дол. США. Цілком зрозуміло, що в будь-якому разі таких національних ресурсів не вистачить для швидкого повоєнного відновлення економіки. Сподівання на те, що проблему вдасться вирішити із залученням фінансової допомоги від міжнародних фінансових інститутів, можуть не справдитися, оскільки ці організації самі мають досить обмежені ресурси. Так, в Україні за 25 років (1997–2022) співпраці з Міжнародним валютним фондом було реалізовано 12 стабілізаційних програм, за якими ми змогли скористатися 37 млрд дол. США, що приблизно втричі менше за нинішню оцінку самих лише інфраструктурних втрат.

Проте реальна ситуація є ще більш драматичною. За оцінками Кабінету Міністрів України, загальні втрати української економіки через війну вже зараз сягають 600 млрд дол. США. Суттєвим внеском у відшкодування цих збитків могли б стати заморожені на Заході активи Центрального банку РФ у розмірі понад 300 млрд дол. США, але на сьогодні, на жаль, немає міжнародних правових механізмів і процедур, які б давали змогу використати ці активи для виплати компенсацій Україні за збитки, завдані вторгненням агресора. Більше того, серед наших західних партнерів поки що немає консолідованої позиції щодо шляхів вирішення цього питання.

Розрахунок на 650 млрд дол. США, які було узгоджено у Міжнародному валютному фонді для розподілу під час коронакризи, також є дещо перебільшеним сподіванням. Адже ці ресурси призначені для використання всіма кра-

їнами — учасниками фонду, яких налічується близько 200. Крім того, статут МВФ не передбачає спрямування коштів на післявоєнне відновлення економік.

Виходом із цієї ситуації могло б стати членство України в ЄС. Тоді можна було б розраховувати на допомогу відповідних стабілізаційних фондів Євросоюзу, подібних до тих, які було створено під час подолання наслідків кризи 2008–2009 рр. і в яких вдалося закумулювати близько 295 млрд євро. Проте наразі питання нашого членства в ЄС залишається відкритим.

Що стосується власних українських ресурсів, потрібно звернути увагу, що нам вдалося зосередити близько 599 млрд дол. США та інвестувати їх у нагромадження основного капіталу, але це загальна цифра за період з 1991 по 2021 р., тобто державі на це знадобилося 30 років.

Узагальнюючи все викладене, можна констатувати, що наразі де-факто відбувається справжній «економічний геноцид» України.

Очевидно, нашій країні бракуватиме власних фінансових ресурсів, необхідних для швидкого повоєнного відновлення економіки, і надалі динаміка економічного зростання критично залежатиме від зовнішніх фінансових надходжень. При цьому слід усвідомлювати, що наявні ресурси міжнародних фінансових інститутів є доволі обмеженими. Тому у швидкому відновленні України в післявоєнний період ключову роль відіграватимуть приватні зовнішні інвестиції. Щоб залучити їх, державі доведеться кардинально змінити свою економічну доктрину. Вже зараз спостерігається різке скорочення внутрішніх бюджетних надходжень — поточна потреба у зовнішній підтримці становить близько 5 млрд дол. США щомісяця. Це означає, що всім нам слід готуватися до відповідного скорочення бюджетного фінансування, масштабної реструктуризації установ державного сектору й загалом усієї системи державного управління.

Дякую за увагу!